

LESSTOF

Uitdrukkingen 2

INHOUD

INLEIDING	3
DOELGROEP	4
STRUCTUUR	4
INHOUD	7
TOT SLOT	13

INLEIDING

Muiswerkprogramma's zijn programma's voor het onderwijs. De programma's zijn verkrijgbaar als netwerkversie en als web-based versie. Het belangrijkste principe van Muiswerkprogramma's is dat een diagnostische toets de student stuurt naar oefenmateriaal dat aansluit bij de gemaakte fouten. De toets kan herhaald worden en eventueel leiden tot opnieuw oefenen. De docent heeft een scala aan mogelijkheden om leerlingen te sturen en de voortgang te bewaken.

Uitdrukkingen 2 heeft tot doel het aanleren van Nederlandse uitdrukkingen en spreekwoorden. Het programma is bedoeld voor leerlingen in de eerste klassen van het vo en het mbo. Het programma biedt mogelijkheden voor het opbouwen en verbreden van de woordenschat bij leerlingen die op dit punt een achterstand hebben. Op dit terrein zijn de niveaoverschillen tussen leerlingen vaak groot. Uitdrukkingen 2 biedt de mogelijkheid het oefenprogramma van elke afzonderlijke leerling te laten aansluiten bij de uitdrukkingen die nog niet voldoende beheerst worden. In Uitdrukkingen 2 worden de uitdrukkingen niet alleen visueel, maar ook auditief aangeboden. Daardoor worden ook de klanktekenkoppelingen van het Nederlands extra geïntegreerd.

Welke moedertaal de leerling spreekt is voor het gebruik van het programma niet van belang. Uitdrukkingen 2 is naast elke lesmethode te gebruiken. Leerlingen hoeven geen specifieke voorkennis te hebben voor het werken met dit programma. Enige ervaring in het werken met de muis (aanwijzen, klikken, afrollen, slepen) is wel gewenst. Ontbreekt deze ervaring, dan is een korte instructie gewenst.

UITDRUKKINGEN EN SPREEKWOORDEN

Wie een taal leert, moet zich op vier verschillende niveaus bekwamen:

- de klanken en de letters (de fonologie);
- de woordkennis;
- het zinsniveau (grammatica);
- het tekstniveau.

Woordkennis vormt de spil van deze reeks: klanken en letters worden gecombineerd tot woorden; woorden worden op hun beurt gecombineerd tot zinnen, en zinnen tot teksten. Bij het overdragen en begrijpen van teksten zijn woorden essentieel.

'Woorden' bestaan soms uit meer dan één woord. Soms worden ze in een vaste combinatie met andere woorden gebruikt (*begrijpend lezen, de baas spelen, van kleins af aan*). Over deze vaste combinaties, met een voorspelbare betekenis gaat het hier niet. Soms echter heeft een combinatie van woorden een *specifieke* betekenis, die uitstijgt boven de betekenis van de aparte delen (*aan de hand zijn, het er niet bij laten zitten, met de deur in huis vallen*). In het laatste geval is sprake van een idiomatische uitdrukking. Deze combinaties worden in Uitdrukkingen 2 behandeld.

Naast uitdrukkingen kent de taal ook spreekwoorden. Het onderscheid tussen spreekwoorden en uitdrukkingen is vooral grammaticaal. Spreekwoorden vormen samen een complete zin: *wie de schoen past trekt hem aan; de appel valt niet ver van de boom*. Uitdrukkingen vormen geen

complete zin, maar worden in een bestaande zin gebruikt: ik vroeg *wat er aan de hand was*; we *zullen het er niet bij laten zitten*.

Spreekwoorden en vooral uitdrukkingen worden in het alledaags gesproken Nederlands, maar ook in geschreven taal, zeer veel gebruikt (Verhallen & Verhallen 1994). De meeste methodes besteden er echter maar mondjesmaat aandacht aan. Uitdrukkingen 2 kan naast elke taalmethode als aanvulling worden gebruikt.

DOELGROEP

Uitdrukkingen 2 heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het opbouwen en verbreden van de woordenschat. De kennismaking met de uitdrukkingen vindt bij Uitdrukkingen 2 plaats via geschreven tekst. Gekozen is voor uitdrukkingen die frequent gebruikt worden in alledaagse taal.

Uitdrukkingen 2 kan gebruikt worden vanaf de eerste jaren van het voortgezet onderwijs. Het programma is zeer geschikt voor leerlingen die een tweede taal als moedertaal hebben. Vooral het begrijpen en toepassen van Nederlandse uitdrukkingen is voor deze groep vaak problematisch.

STRUCTUUR

Het basisprincipe van de meeste Muiswerkprogramma's is dat een diagnostische toets de leerling stuurt naar oefenmateriaal dat aansluit bij de gemaakte fouten. De toets kan herhaald worden en eventueel leiden tot opnieuw oefenen. Ook Muiswerk Uitdrukkingen 2 is zo gestructureerd. De uitdrukkingen en spreekwoorden zijn onderverdeeld naar thema. Een leerling die bij de toets in een bepaald themagebied verschillende fouten maakt, krijgt na de toets in zijn persoonlijke oefenprogramma een serie oefeningen over dat thema gepresenteerd. Na herhaald oefenen kan de toets opnieuw gemaakt worden om te zien of er vooruitgang is.

Woordenlijsten zijn een flinke reducering van het werkelijke taalgebruik. Idiomatische uitdrukkingen zijn er meestal niet in opgenomen. Bij de selectie van de uitdrukkingen konden we hierdoor niet de frequentie als uitgangspunt nemen. We hebben gekozen voor een thematische ordening en hebben intuïtief gekozen voor veelgebruikte uitdrukkingen. Voor het begrip en het onthouden van idioom is de koppeling aan een betekenisgebied een gunstige voorwaarde (Van der Toorn-Schutte, 2001).

Zoals gebruikelijk in Muiswerkprogramma's is bij Uitdrukkingen 2 uitgegaan van rubrieken, maar in dit geval zijn dat inhoudelijke rubrieken, afgeleid van veel voorkomende woorden die voorkomen in uitdrukkingen en spreekwoorden. In het lesbestand komen in oefeningen en toetsen woorden uit tien verschillende rubrieken aan de orde.

OVERZICHT RUBRIEKEN OF THEMA'S

De rubrieksindeling van Uitdrukkingen 2 ziet er als volgt uit:

- A. Huisdieren
- B. Boerderijdieren
- C. Wilde dieren
- D. Huis

- E. Eten en drinken
- F. Kleding
- G. Kleuren
- H. Vormen
- I. Beroepen
- J. Natuur

Een didactische basisregel is dat het leren van woorden nooit in één keer gebeurt (Verhallen & Verhallen, 1994). Niet alleen moet de betekenis van nieuwe woorden worden uitgelegd (dat heet semantiseren), daarna moet voldoende worden geoefend om ervoor te zorgen dat men die betekenis ook onthoudt (consolideren). Ten slotte moet nagegaan worden of men de betekenis kent (controleren). De thema's van Uitdrukkingen 2 zijn opgebouwd volgens deze drieslag van semantiseren, consolideren en controleren.

STRUCTUUR BINNEN DE THEMA'S

De uitdrukkingen en spreekwoorden worden binnen elke rubriek eerst aangeboden in een tekstje van internet, waarin de uitdrukking dikgedrukt is. Leerlingen moeten de betekenis van het dikgedrukte deel afleiden.

Oefening F1: Semantiseren van uitdrukkingen waarin kleding voorkomt. Door op de knop met het boekje te drukken wordt het Muiswerk Woordenboek geopend, waar alle uitdrukkingen van Uitdrukkingen 1 en 2 in zijn opgenomen.

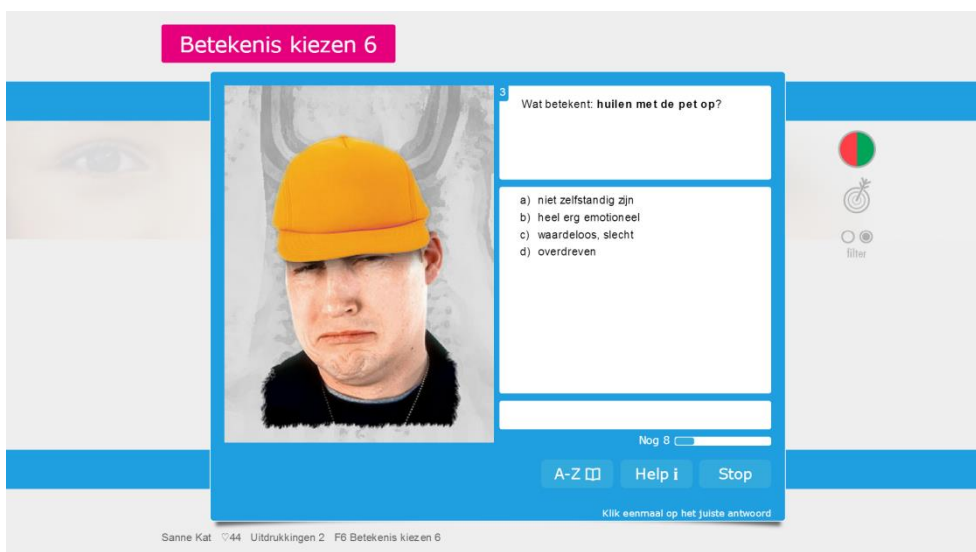
Na de eerste aanbieding volgen oefeningen waarin de leerlingen de uitdrukkingen herhalen en er iets mee moeten dóen. Deze oefeningen zijn gericht op het consolideren van de aangeleerde woorden. In de tweede oefening van elke rubriek zijn een groot aantal uitdrukkingen zo letterlijk mogelijk uitgebeeld. Eerst wordt gevraagd wélke uitdrukking is uitgebeeld en in de volgende vraag moet de leerling opnieuw de betekenis van deze uitdrukking kiezen. Het beeld kan helpen de uitdrukking te onthouden.

Ook de derde en vierde oefening zijn bedoeld om spelenderwijs de kennis van de uitdrukkingen te consolideren.

Oefening F3: Wel of geen uitdrukking. Je hoeft de uitdrukking nog niet precies te kennen, maar moet hier slechts aangeven of het een bestaande uitdrukking is of niet. Het Muiswerk Woordenboek kan geraadpleegd worden.

De laatste oefeningen van elk thema bevatten altijd de belangrijkste uitdrukkingen van de rubriek. De leerling kan met deze oefeningen controleren of hij de uitdrukkingen van de rubriek beheerst. De vragen van deze oefeningen lijken op die van de diagnostische toets. In één oefening gaat het om het koppelen van de uitdrukking aan de woordenboekomschrijving; in een andere oefening gaat het om het herkennen van een uitdrukking aan de hand van een situatie. Er wordt een situatie beschreven; welke uitdrukking past daarbij?

Oefening F6: betekenis kiezen. De oefening wordt ondersteund met beeld waarin de uitdrukking letterlijk is uitgebeeld.

DIAGNOSTISCHE TOETS

Muiswerk kent toetsen en oefeningen. Oefeningen beperken zich altijd tot een deel van de stof, leggen uit, laten voorbeelden zien, laten de leerling oefenen en laten hem weten wat hij goed en fout doet. Toetsen laten nooit zien of het antwoord goed was en dekken een breder deel van de stof.

De toetsen van Muiswerk kunnen een diagnose stellen. Alle onderdelen van de stof komen gelijkmatig in elke toets aan bod. Van rubrieken waarin fouten werden gemaakt, krijgt de leerling oefeningen aangereikt in zijn oefenprogramma. Hij kan via die oefeningen de zwakke plekken in zijn kennis opvullen. Na het oefenen maakt hij opnieuw de toets, om te zien of er vooruitgang is geboekt.

Hoofdscherm na het maken van een diagnostische toets. Er is een knop bij gekomen waarop staat: 'Jouw oefeningen'. Onder deze knop zitten de oefeningen die aansluiten bij de gemaakte fouten in een toets. De docent kan het programma zó instellen dat alleen deze knop zichtbaar is. Het woordenboek is tijdens het maken van de toets niet beschikbaar.

INHOUD

Uitdrukkingen 2 bestaat uit 70 oefeningen, en 1 diagnostische en evaluerende toets. In totaal worden in dit lesbestand 200 verschillende spreekwoorden en uitdrukkingen aangeleerd. Er zijn 89 (ingesproken) uitlegschermen.

In de bestanden is gebruikgemaakt van de oefenvormen meerkeuze, rijen, plaats woord, stenen, koppelpuzzel en koppels. Voor een omschrijving van deze oefenvormen, zie de sectie DIDACTIEK.

RUBRIEKEN EN OEFENINGEN

Links in het overzicht staan de onderwerpen. In de tweede kolom de namen van de oefeningen die over het onderwerp gaan. (*) betekent: met geluid. In de derde kolom de oefenvormen. In de rubriek 'Kenmerken' ziet u hoeveel uitlegschermen de oefening heeft, en hoeveel opgaven: □ = aantal opgaven, ■ = aantal uitlegschermen. Wanneer er niets staat bij het aantal opgaven, betekent dit dat het aantal elke keer kan verschillen.

Onderwerp	Naam	Oefenvorm	Kenmerken
Alle onderwerpen	Uitdrukkingen 2 - TOETS	meerkeuze	☐ 40 ☒ 0
A Huisdieren	1 Betekenis afleiden 1 2 Huisdieren in beeld 3 Wel of geen uitdrukking 1 4 Uitdrukking koppelen 1 5 Betekenis koppelen 1 6 Betekenis kiezen 1 7 Situaties 1	meerkeuze meerkeuze rijen koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 2 ☐ 20 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
B Boerderijdieren	1 Betekenis afleiden 2 2 Boerderijdieren in beeld 3 Wel of geen uitdrukking 2 4 Uitdrukking koppelen 2 5 Betekenis koppelen 2 6 Betekenis kiezen 2 7 Situaties 2	meerkeuze meerkeuze rijen koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1 ☐ 18 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
C Wilde dieren	1 Betekenis afleiden 3 2 Wilde dieren in beeld 3 Woorden plaatsen 1 4 Uitdrukking koppelen 3 5 Betekenis koppelen 3 6 Betekenis kiezen 3 7 Situaties 3	meerkeuze meerkeuze plaats woord koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ ☒ 2 ☐ 20 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 12 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
D Huis	1 Betekenis afleiden 4 2 Huis in beeld 3 Wel of geen uitdrukking 3 4 Uitdrukking koppelen 4 5 Betekenis koppelen 4 6 Betekenis kiezen 4 7 Situaties 4	meerkeuze meerkeuze rijen koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
E Eten en drinken	1 Betekenis afleiden 5 2 Eten en drinken in beeld 3 Woorden plaatsen 2 4 Uitdrukking koppelen 5 5 Betekenis koppelen 5 6 Betekenis kiezen 5 7 Situaties 5	meerkeuze meerkeuze plaats woord koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ ☒ 2 ☐ 20 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
F Kleding	1 Betekenis afleiden 6 2 Kleding in beeld 3 Wel of geen uitdrukking 4 4 Uitdrukking koppelen 6 5 Betekenis koppelen 6 6 Betekenis kiezen 6 7 Situaties 6	meerkeuze meerkeuze rijen koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1 ☐ 19 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
G Kleuren	1 Oor (*) 2 Oor in beeld 3 Werkwoord koppelen 7 4 Woorden plaatsen 7 5 Betekenis koppelen 7 6 Betekenis kiezen 7 7 Situaties 7	meerkeuze meerkeuze plaats woord koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ ☒ 2 ☐ 18 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
H Vormen	1 Neus (*) 2 Neus in beeld 3 Werkwoord koppelen 8 4 Woorden plaatsen 8 5 Betekenis koppelen 8 6 Betekenis kiezen 8 7 Situaties 8	meerkeuze meerkeuze rijen koppels koppels meerkeuze meerkeuze	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 2 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 10 ☒ 1 ☐ 20 ☒ 1
I Beroepen	1 Gezicht (*) 2 Voet in beeld 3 Werkwoord koppelen 9 4 Woorden plaatsen 9	meerkeuze meerkeuze plaats woord koppels	☐ 18 ☒ 1 ☐ 24 ☒ 1 ☐ ☒ 2 ☐ 20 ☒ 2

Onderwerp	Naam	Oefenvorm	Kenmerken
	5 Betekenis koppelen 9	koppels	☐ 10 ■ 1
	6 Betekenis kiezen 9	meerkeuze	☐ 10 ■ 1
	7 Situaties 9	meerkeuze	☐ 20 ■ 1
J Natuur	1 Hart (*)	meerkeuze	☐ 18 ■ 1
	2 Hart in beeld	meerkeuze	☐ 24 ■ 1
	3 Werkwoord koppelen 10	rijen	☐ 20 ■ 1
	4 Woorden plaatsen 10	koppels	☐ 20 ■ 2
	5 Betekenis koppelen 10	koppels	☐ 10 ■ 1
	6 Betekenis kiezen 10	meerkeuze	☐ 10 ■ 1
	7 Situaties 10	meerkeuze	☐ 20 ■ 1

UITDRUKKINGEN EN SPREEKWOORDEN VAN DEEL 2

Rubriek A – HUISDIEREN

als de kat van huis is, dansen de muizen op tafel – als er geen toezicht is, gaat men zich misdragen

als een muis in de val zitten – niet meer weg kunnen

als twee honden vechten om een been, loopt een derde er mee heen - als twee mensen ruzie hebben, heeft een derde er vaak voordeel van

bekend zijn als de bonte hond – overal ongunstig bekend zijn

blaffende honden bijten niet – mensen die hard schreeuwen zijn niet gevaarlijk

commandeer je hondje en blaf zelf - je hebt niet het recht te zeggen wat ik moet doen

dat muisje had nog een staartje – die gebeurtenis had onverwachte gevolgen

de berg heeft een muis gebaard - het grote, gewichtige plan is op niets uitgelopen

de gebeten hond zijn – altijd de schuld krijgen

de hond in de pot vinden – geen eten meer krijgen omdat het op is

de kat de bel aan binden – over een moeilijk onderwerp beginnen

de kat in het donker knippen - alleen lelijke dingen doen als je denkt dat niemand je ziet

de kat uit de boom kijken – rustig afwachten wat er gebeurt

een kat in de zak kopen – iets kopen wat erg tegenvalt

er kwam geen hond – niemand

geen slapende honden wakker maken - geen aandacht vestigen op wat beter geheim kan blijven

je voelen als een kat in een vreemd pakhuis – je niet thuis voelen

kat in 't bakkie – een gemakkelijk werkje

leven als kat en hond – met veel ruzie

maak dat de kat wijs! – daar geloof ik niets van

Rubriek B – BOERDERIJDIEREN

over koetjes en kalfjes praten – over gewone, alledaagse dingen praten

oude koeien uit de sloot halen - over dingen beginnen die al afgehandeld zijn

je weet nooit hoe een koe een haas vangt – misschien lukt het toch nog wel

de koe bij de horens vatten – een probleem doortastend aanpakken

koeien met gouden horens beloven - beloftes doen die je niet waar kunt maken

je schaapjes op het droge hebben - genoeg verdiend hebben om niet meer te hoeven werken

geen koe zo bont, of er is wel een vlekje aan - er is altijd wel iets waar van een gerucht

als één schaap over de dam is, volgen er meer – als iemand het voorbeeld geeft, volgt de rest ook

een schaap met vijf poten – iemand die bijna alles kan

het zwarte schaap – iemand wiens gedrag steeds wordt afgekeurd door de groep of de familie

[je schaapjes op het droge hebben – genoeg verdiend hebben om niet meer te hoeven werken]

een gegeven paard mag je niet in de bek kijken – je moet tevreden zijn met wat je krijgt

het paard achter de wagen spannen – het verkeerd aanpakken

over het paard getild zijn – verwend zijn

vooruit met de geit! – kom op, we gaan beginnen!

we zullen dat varkentje wel even wassen – dat lastige werk tot een goed einde brengen

een vreemde eend in de bijt – iemand die niet bij de groep hoort

als het kalf verdrongen is, dempt men de put – men maakt een fout pas goed, als het te laat is

met de kippen op stok gaan – vroeg gaan slapen

er als de kippen bij zijn – er heel snel bij zijn

Rubriek C – WILDE DIEREN

al draagt een aap een gouden ring, het is en blijft een lelijk ding - je wordt niet mooier van sjeke kleren of sieraden

als apen hoger klimmen willen, ziet men gauw hun blote billen - wie zich beter voordoet dan hij is, valt een keer door de mand

als de vos passie preekt, boer pas op je kippen - vertrouw niet iemand met mooie praatjes

als door een slang gebeten – onaangenaam geprikkeld, geërgerd zijn

als een olifant door een porseleinkast – heel bot, niet voorzichtig
beren op de weg zien - bang zijn voor iets wat niet bestaat
toen kwam de aap uit de mouw – toen bleek hoe echt in elkaar zit, wat er gebeurd is
de beer is los – de strijd is begonnen
als een ongelikte beer - zonder goede manieren, niet netjes
een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken - wie ouder wordt, houdt hetzelfde karakter
een wolf in schaapskleren – een gevaarlijk iemand, die zich onschuldig voordoet
goed gebruld, leeuw - als een machtig iemand gezegd heeft wat er moet gebeuren
huilen met de wolven in het bos – doen wat anderen doen
in de aap gelogeerd zijn – in moeilijkheden zijn
van een mug een olifant maken – iets veel belangrijker maken dan het is
voor aap staan – voor gek staan
voor de leeuwen gegooid worden - het zelf maar moeten uitzoeken in een moeilijke situatie
een aangeklede aap – iemand die opzichtig gekleed is
een papieren tijger – iets wat als afschrikking bedoeld is, maar geen effect heeft
naar de haaien – voorgoed verloren zijn, weg zijn

Rubriek D – HUIS

dat doet de deur dicht – dat is het toppunt, nu moet er iets gebeuren
dat staat voor de deur – dat is heel dichtbij
de deur plat lopen - er heel vaak komen
de deur uit zijn - niet meer thuis wonen, of thuis zijn
een heilig huisje – onderwerp waar je geen kritiek op mag hebben
een open deur – iets wat iedereen al weet
ga nou gauw op het dak zitten! – ik geloof je niet
heel wat in huis hebben – heel veel kunnen, heel bijzonder zijn
het huisje bij het schuurtje laten - niet meer uitgeven dan verantwoord is
het van de daken schreeuwen – het overal vertellen
ieder huisje heeft zijn kruisje - elk gezin (iedereen) heeft zijn problemen
iemand het gat van de deur wijzen - zeggen dat hij moet vertrekken
iemand iets op zijn dak schuiven - hem er de zorg voor geven
iemand op je dak krijgen –onverwacht op bezoek krijgen
het valt koud op je dak – het is een onaangename verrassing
met de deur in huis vallen – het meteen vertellen
niet samen door één deur kunnen - elkaar niet kunnen verdragen
nog verder van huis raken - nog meer moeilijkheden krijgen
uit je dak gaan - uitzinnig worden van woede of blijdschap
dan is het huis te klein – dan gaat hij verschrikkelijk tekeer

Rubriek E – ETEN EN DRINKEN

boter op je hoofd hebben – zelf ook schuldig zijn
dat is geen zuivere koffie – dat is niet in orde, niet zoals het hoort
de kaas niet van je brood laten eten – opkomen voor je rechten
de kat op het spek binden – iemand in verleiding brengen
de soep wordt nooit zo heet gegeten als hij wordt opgediend - het is niet zo erg als het lijkt
een land van melk en honing – waar alles in overvloed is
er geen kaas van gegeten hebben – er geen verstand van hebben
er wel pap van lusten – het heel erg lekker vinden
eruitzien als melk en bloed – er heel gezond uitzien
geen pap meer kunnen zeggen – heel erg moe zijn
het is boter bij de vis – direct betalen
het zout in de pap niet verdienen – heel weinig verdienen
iemand knollen voor citroenen verkopen - hem met mooie praatjes iets wijsmaken
in de soep lopen – mislukken
je kunt er van de vloer eten – het is er erg schoon
je kunt er wel soep van koken – het is heel erg vuil
met je neus in de boter vallen - precies op een goed moment komen
nog geen deuk in een pakje boter kunnen slaan – heel zwak zijn
de hete aardappel doorgeven – een lastig probleem naar iemand anders schuiven
voor spek en bonen meedoen – zonder echt mee te tellen

Rubriek F – KLEDING

dat deed hem de das om – dat werd hem noodlottig
dat scheelt een jas – het is veel minder koud dan gisteren
dat zal je dun door de broek lopen – dat zal je lelijk tegenvallen

een held op sokken – een lafaard
een pak voor zijn broek krijgen – klappen tegen zijn achterwerk
er de sokken in zetten – hard gaan rijden
er geen hoge pet van op hebben – er niet veel waardering voor hebben
er je petje voor afnemen – er bewondering, respect voor hebben
er met de pet naar gooien – slecht werk leveren
er met je pet niet bij kunnen – het niet snappen
gooi het maar in mijn pet! – zoek het maar uit
hem aan zijn jasje trekken – herinneren aan wat hij beloofd had
hem van de sokken rijden – omver rijden
het is huilen met de pet op – waardeloos, slecht
jan met de pet – de arbeider, de gewone man
onder de pet houden – niet openbaar maken
wat heb ik nou aan mijn pet hangen! – wat gebeurt me nou
zijn muts staat verkeerd – hij is niet goed te spreken, niet vrolijk
zoals de wind waait, waait zijn jasje – hij doet altijd waar hij het meeste voordeel van heeft
een broekje – een jong, onervaren iemand

Rubriek G: KLEUREN

in de rode cijfers komen – een negatief saldo hebben, verlies lijden
de rode draad – een onderwerp dat steeds terugkomt in een verhaal
dat werkt als een rode lap op een stier – het veroorzaakt een woedende reactie
met rode oortjes – met stijgende opwindning
van de blauwe knoop zijn – geen alcohol gebruiken
je groen en geel ergeren – je heel erg ergeren
een groene partij – die opkomt voor het milieu
groene vingers hebben – goed met planten kunnen omgaan
onder de groene zoden liggen – dood en begraven zijn
het groene licht geven – toestemming geven
een oude bok lust nog wel een groen blaadje – een oude vent houdt van een jonge vrouw
de gele kaart – berisping voor ernstige overtreding
zwart op wit – vastgelegd op papier
iemand zwart maken – ongunstige dingen over hem vertellen
de zwarte lijst – waarop staat wie uitgesloten is
zwart geld – waarover geen belasting is betaald
een wit voetje halen - slijmen, proberen bij iemand in de gunst te komen
de witte boorden – kantoorpersoneel, ambtenaren
wit om de neus worden - angstig, bang worden
ze bruin (kunnen) bakken – erg overdrijven, het te gek maken

Rubriek H: VORMEN

het hoog in zijn bol hebben – trots, verwaand zijn
het is hem in zijn bol geslagen – hij is gek geworden
holle woorden – woorden die niets zeggen
in een vicieuze cirkel – steeds weer bij het punt van uitgang terugkeren
hem vierkant de waarheid zeggen – zonder eromheen te draaien
de zaak is rond – in orde, voltooid, klaar
in ronde bewoordingen – duidelijk, zonder op je woorden te letten
een rond getal – afgerond, zonder tien- of honderdtallen
hem voor het blok zetten – dwingen een keuze te maken
een blok aan je been – een grote last, die het leven moeilijk maakt
de bal is rond – de toekomst is onzeker
het hoekje omgaan – doodgaan, overlijden
Arie in de bocht! – Arie is weer raar bezig
hem alle hoeken van de kamer laten zien – mishandelen
zich niet in een hoek laten duwen – niet door anderen laten verdringen
een ongeluk zit in een klein hoekje – kan gemakkelijk gebeuren
weten uit welke hoek de wind waait – wat je kunt verwachten
in de hoek zitten waar de klappen vallen – het erg moeilijk hebben

Rubriek I: BEROEPEN

het komt voor de bakker - het komt in orde
de man met de hamer - oververmoeidheid, morele inzinking
de boer opgaan - eropuit gaan om iets te verkopen of om te bedelen
lachen als een boer met kiespijn - niet van harte

goed boeren - goede zaken doen
iets soldaat maken - het opeten of opdrinken
iemand de wapens uit handen slaan - zijn verdediging onmogelijk maken
tegen je in het harnas jagen - ervoor zorgen dat ze je onsympathiek vinden
iemand de wind uit de zeilen nemen - hem hinderen
in het harnas sterven - terwijl je actief bezig bent
niet al je kruit ineens verschietsen - niet meteen alles zeggen of weggeven
hij heeft het buskruit niet uitgevonden - is niet erg slim
je hebt altijd baas boven baas - er is altijd iemand die anderen overtreft
honger is de beste kok - als je honger hebt, smaakt alles lekker
de koning te rijk zijn - heel erg gelukkig zijn
de klant is koning - hij moet op zijn wenken bediend worden
er gaat een dominee voorbij - er valt een plotselinge stilte in het gesprek
de beste zeelui staan aan wal - wie het niet hoeft te doen, weet het altijd beter

RUBRIEK J: NATUUR

oude bomen moet men niet verplanten - oude mensen moeten niet meer verhuizen
de bomen groeien niet tot in de hemel - de mogelijkheden zijn niet onbeperkt
door de bomen het bos niet zien - door te veel details het geheel niet zien
zeg het met bloemen - laat met een bos bloemen zien dat je om iemand geeft
een storm in een glas water - grote ophef om iets onbelangrijks
de wind van voren krijgen - scherpe kritiek krijgen
hoge bomen vangen veel wind - wie belangrijk is, krijgt veel kritiek
er de wind onder hebben - ze doen wat je zegt
wie wind zaait, zal storm oogsten - voor fouten word je vaak zwaar gestraft
iets in de wind slaan - er niet op letten, je er niet om bekommeren
met alle winden meewaaien - met iedereen meepraten, geen eigen mening hebben
zoals de wind waait, waait mijn rokje - ik doe gewoon wat me goed uitkomt
het gaat hem voor de wind - hij heeft veel voorspoed, succes
wind en weder dienende - als het goed weer is
na regen komt zonneschijn - na tegenspoed komt voorspoed
van de regen in de drup komen - je ontwijkt iets vervelends en krijgt iets ergers
de mist ingaan - niet succesvol zijn
spijkers op laag water zoeken - onbelangrijke kritiek leveren

TOT SLOT

LITERATUUR

Bimmel, P. (1999) en Oostdam, R., *Strategietraining en leesvaardigheid. Theorie en praktijk in balans*. Levende Talen, 543, p. 556 t/m 564.

Boer, J. de, H. Hacquebord, D. Hofstede, A. Oosterloo (1996). *Weet wat je leest!* Groningen: Wolters-Noordhoff.

Hacquebord, H. (1989). *Tekstbegrip van Turkse en Nederlandse leerlingen in het voortgezet onderwijs*. *Studies over taalgebruik* 6. (Diss. RUG). Dordrecht: Foris.

Ijzendoorn, T. van (1998). *Begrijpend lezen door rolwisselend leren*. Lisse: Swets en Zeitlinger.

Versie juli 2011